

Sovětsko-afghánská válka

TOMÁŠ ŠMÍD, PHD.

Situace před válkou

Afghánistán vyhlásil na Británii nezávislost roku 1919 a od roku 1933 do prvního převratu v roce 1973 vládl zemi král Záhír Šáh;

1. ledna 1965 byla založena Lidová demokratická strana Afghánistánu (LDSA), přičemž se jednalo o marxistickou stranu s jasnou orientací na SSSR;

dvě soupeřící frakce – Parčam (Prapor) a Chalk (Lid);

Parčam vedl Babrak Karmal, Chalk pro změnu Núr Muhammad Tarakí;

Parčam umírněnější, navázaný na vzdělanější městské vrstvy, studenty a intelektuály;

Chalk radikálnější, opřený o chudé rolnictvo z venkova;

Situace před válkou II.

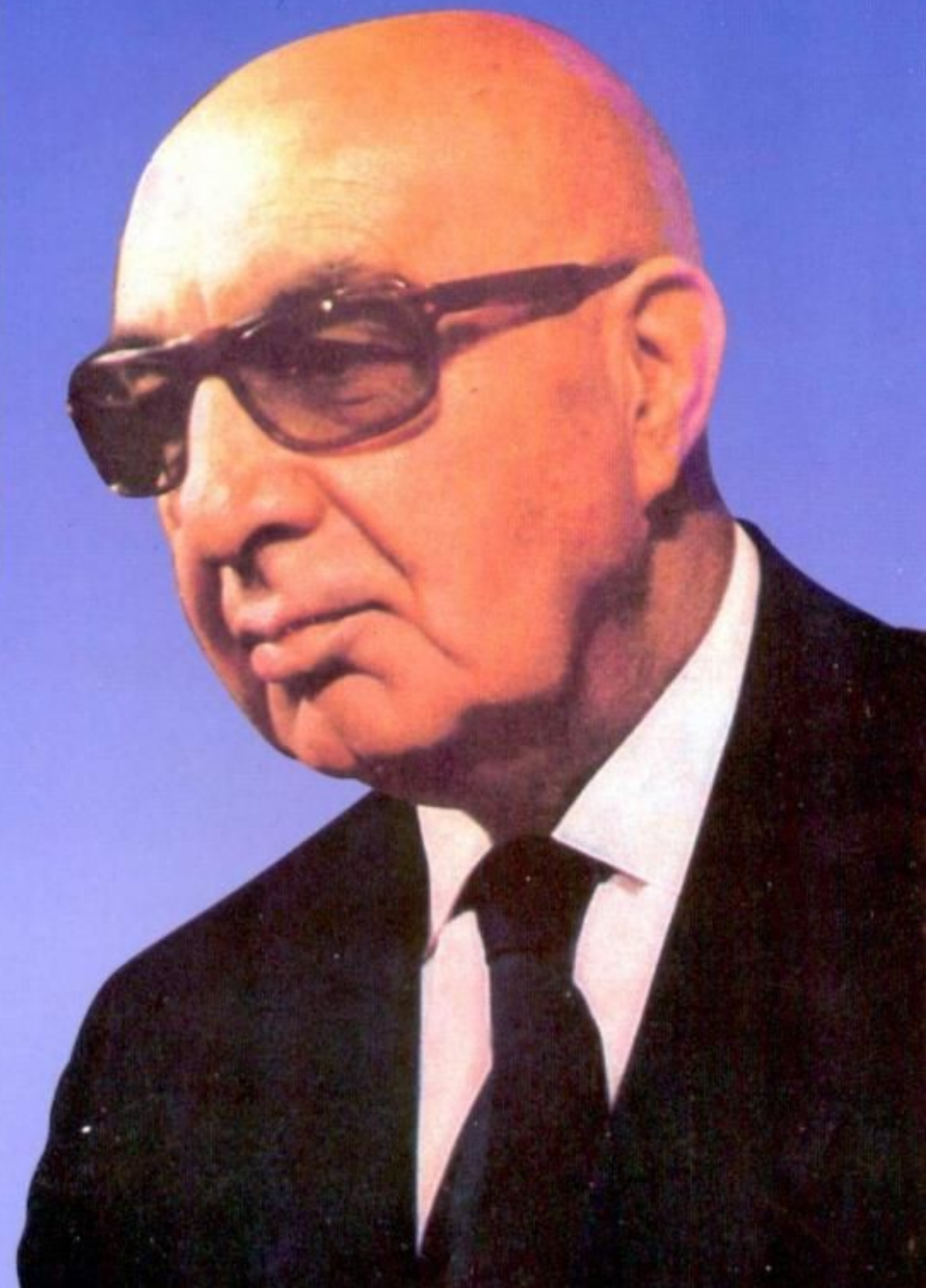
nenásilný převrat v létě roku 1973, bývalý premiér Muhammad Daúd převzal 17. července moc a vyhlásil Demokratickou republiku Afghánistán; k převratu využil podpory komunistů;

Daúd se snažil navrátit Afghánistán na cestu neutrality a pokoušel se co nejvýhodněji balancovat mezi velmocemi;

Tento vývoj se Sovětskému svazu z pochopitelných důvodů nezamlouval;

Tvrdé represe proti opozici a obecně dlouhotrvající neklid v zemi vyústil 27. dubna 1978 v komunistický převrat;

Muhammad Daúd

Situace před válkou III.

Novým prezidentem byl jmenován Núr Muhammad Tarakí; viceprezidentem se stal Babrak Karmal a místopředsedou vlády Hafízulláh Amín, toho času vůdčí osobnost frakce Chalk;

Na jaře 1979 povstání v provincii Herát, dav brutálně lynčoval kromě vládních úředníků i sovětské poradce;

Moskva na Tarakího žádost posílala do Afghánistánu zbraně, munici i techniku, přímou intervenci však odmítala;

Boj o moc mezi Tarakím a Amínem – 16. září 1979 ohlásil afghánský rozhlas, že prezident Tarakí byl na vlastní žádost ze zdravotních důvodů zbaven vládnoucích a stranických funkcí a nahrazen Hafízulláhem Amínem;

Núr Muhammad Tarakí

Začátek invaze

12. prosince 1979 v sovětském politbyru převážil názor, že pro udržení sovětského vlivu v Afghánistánu je potřeba Amína z vedení země odstranit a zahájit otevřenou intervenci;

Invaze odstartovala v noci z 24. na 25 prosince 1979 – sovětské letectvo začalo přistávat na letištích v Kábulu a Bagramu;

Sovětské pozemní síly začaly vstupovat ze severu na území Afghánistánu další den dopoledne;

27. prosince začaly oddíly SPECNAZ společně s výsadkáři obsazovat klíčovou kábulskou infrastrukturu a mířily zejména k paláci Tádž-Bek, ve kterém se ukrýval prezident Amín, jehož tam zabily;

Dosazen byl Babrak Karmal;

Háfizulláh Amín

Počátky války

Reakce USA a světa ostrá, SSSR si hlavně znepřátelil muslimský svět;

USA se celkem lekly, SSSR by se přiblížil, dobyl-li by Afghánistán, Perskému zálivu a naftě;

Jimmy Carter tehdy při poselství o stavu Unie prohlásil, že „ jakýkoliv pokus jakékoliv cizí síly získat kontrolu nad Perským zálivem bude považován za útok na životní zájmy USA a takový útok bude odražen i za pomoci vojenské síly“ – základ tzv. Carterovy doktríny;

Karmal v Afghánistánu nebyl schopen situaci stabilizovat a sovětská přítomnost se začala prodlužovat;

Babrak Karmal

První etapa války

Od počátku sovětské intervence až do února roku 1980;

Rozmístění techniky a mužstva na území Afghánistánu;

Útvary Sovětské armády se rozmisťovaly u strategických bodů (letiště, hlavní silnice, elektrárny a podobně);

Pilířem sovětských sil byla 40. armáda, jež byla tvořena čtyřmi divizemi, pěti samostatnými brigádami, čtyřmi samostatnými pluky, čtyřmi pluky vojenského letectva, třemi vrtulníkovými pluky a dalšími zabezpečovacími oddíly;

Dále zde operovaly malé jednotky pohraniční stráže, KGB a vojsk ministerstva vnitra;

Během této etapy zahynulo 245 příslušníků sovětské armády, a to při průměrných měsíčních ztrátách 123 osob;

Bojové zásady mudžahedínů

1. vyhýbat se přímému střetu s pravidelnými silami protivníka má-li početní převahu, a tím předcházet likvidaci vlastních jednotek;
2. vyvarovat se poziční války; v případě nutnosti ustoupit a zachránit tak bojující jednotku;
3. při útoku využívat momentu překvapení (útočit brzy ráno, v noci);
4. na afghánskou armádu a místní obyvatelstvo aplikovat ideologickou propagandu a teror;

Problémy sovětské armády

- 1) nedostatek praktických a teoretických zkušeností v jednání s mužstvem;
- 2) materiální nouze;
- 3) nedostatek rozhodnosti a iniciativy důstojníků při plnění bojových úkolů;
nedostatek pružnosti a adaptace na specifické prostředí;
- 4) nedostatek zkušeností s prováděním bojových operací v noci a v horách;
- 5) nedostatečná znalost nasazené bojové techniky (tanky T-55 a T-62);
- 6) nedostatek zkušeností s velením a koordinací v různých situacích atypického prostředí Afghánistánu;

Druhá etapa války

Od března 1980 do dubna 1985;

V tomto údobí útočily sovětské jednotky spolu s reorganizovanou afghánskou armádou na pozice povstalců, tyto operace byly velmi rozsáhlé;

Během této etapy zahynulo 9175 sovětských vojáků a poradců při průměrných měsíčních ztrátách 148 osob;

Klíčovou roli sehrály v konfliktu státy, které poskytovaly pomoc mudžahedínům ve formě materiálu, útočiště a výcviku;

Vedoucí roli zaujaly Spojené státy americké, které během let 1981-1983 dodávaly, převážně přes Pákistán, do Afghánistánu materiál v hodnotě stamilionů dolarů ročně;

Druhá etapa války II.

USA tak činily pomocí organizace ISI (pákistánská rozvědka);

Ze Spojených států přicházel materiál a peníze za až 3.2 mld USD;

V době nejvyšších dodávek to představovalo až 65 000 tun zbraní ročně; bylo dodáváno téměř vše od pistolí a pušek přes minomety a bezzákluzová děla až po střely země-vzduch FIM-92A Stinger;

Roli ve financování mudžahedínů sehrálo i afghánské opium;

CIA Stingery mudžahedínům Stingery dávat nechtěla, ale Kongres to protlačil;

Třetí etapa války

Květen 1985 až prosinec 1986;

Během tohoto období byla hlavní tíha operací přenášena na afgánskou armádu – afghanizace;

Ta byla podporována palbou sovětského dělostřelectva a nálety letectva; další podporu ji zajišťovali rovněž sovětští ženisté;

Motostřelecké, tankové a výsadkové jednotky sovětské armády představovaly v té době rezervu pro případ, že by se afgánští soudruzi dostali do problémů;

Během tohoto období ztratili Sověti 2745 mužů při průměrných měsíčních ztrátách 137 osob;

Problém afghanizace byl v tom, že Sověti svým afghánským kolegům nedůvěřovali;

Nejloajálnější bylo letectvo, ale i tam došlo ke zběhnutím – v roce 1985 dvě osádky dezertovaly i se svými Mi-24D do Pákistánu;

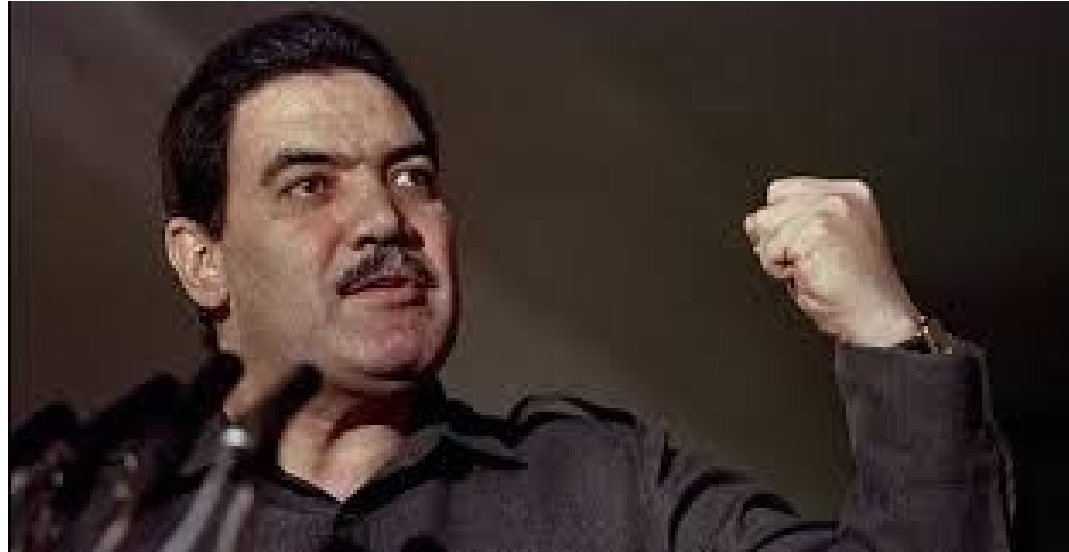
Od třetí ke čtvrté etapě války

V roce 1986 se Gorbačov rozhodl nahradit prezidenta ADR Karmala šéfem tajné služby CHAD Muhammadem Nadžíbulláhem;

13. listopadu 1986 bylo pak na zasedání politbyra rozhodnuto o definitivním stažení sovětských vojsk z Afghánistánu;

Od ledna 1987 se měly sovětské jednotky zapojovat do bojů pouze při obraně před povstaleckými útoky; zároveň toho roku pokračovala masivní finanční a materiální podpora mudžahedínů ze strany USA a Saudské Arábie – začíná čtvrtá etapa války;

14. dubna 1988 byly za účasti USA, SSSR, Afghánistánu a Pákistánu podepsány tzv. Ženevské dohody, které stanovovaly odsun sovětských jednotek ze země do devíti měsíců;

Muhammad Nadžíbulláh

Čtvrtá etapa války

Sovětská armáda omezila bojové operace na nezbytné zajištění logistiky a průchodnosti cest, klíčových pro stažení ze země;

V květnu roku 1988 byl zahájen odsun prvních sovětských jednotek z Afghánistánu. Hlavní trasou sovětského odsunu byla silnice vedoucí Salanžskou soutěskou k mostu přes hraniční řeku Amudarju a dál do sovětské republiky Uzbekistán;

Mudžahedínský velitel Masúd se s velitelem sovětské 40. armády generálem Gromovem dohodl na klidu zbraní a rozestavil své bojovníky podél silnice tak, aby zabezpečili bezpečný sovětský odsun;

I tak byly stahující se jednotky terčem útoků dalších povstaleckých skupin;

Během této etapy války zahynulo celkem 2262 vojáků a důstojníků při průměrných měsíčních ztrátách 87 osob;

Poslední sovětské jednotky opustily Afghánistán 15. února 1989, v 9 hodin a 45 minut symbolickým přechodem generála Borise Gromova přes most Družby do Uzbekistánu;

Boris Gromov

Důsledky války

Ztrát měli nakonec 15 051 celkem, 14 427 armádních vojáků 576 pohraničních vojsk a KGB 28 z vojsk MVD a 20 z jiných resortů;

Afghánské prosovětské síly zhruba 18000;

Mudžahedíni kolem 60 000 mrtvých;

U civilistů činí nejnižší údaje 500 000, nejvyšší až 2 miliony, 5 milionů uteklo za hranice, kolem 2 milionů bylo jako běženci, 2-3 miliony zraněných;